

ÖĞRETİLEBİLİR ÇOCUKLAR OKULU
HAYAT BİLGİSİ DERS PROGRAMININ
DEĞERLENDİRMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)
Kerem ÇİÇEK
Eskişehir, Eylül 1995

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖĞRETİLEBİLİR ÇOCUKLAR OKULU
HAYAT BİLGİSİ DERS PROGRAMININ
DEĞERLENDİRİLMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Kerem ÇİÇEK

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

Eskişehir, Eylül 1995

ÖNSÖZ

Eğitimin genel amacı bireylerin topluma uyumunu sağlamaktır. Bu uyumun etkili ve verimli bir şekilde gerçekleşmesi eğitim programlarının planlı olarak hazırlanmasına bağlıdır

Eğitim programı belli ilkelere göre düzenlenen amaçları, amaçların öngördüğü istendik davranışların gerçekleşmesi için içeriği, program uygulamada kullanılan metod-teknikleri ve değerlendirme faaliyetlerini kapsar.

Bazı çocuklar özür ve özellikleri nedeniyle normal eğitim programlarından yeterince yararlanamazlar. Bu yönüyle, normal bireylere göre düzenlenmiş olan programlar engelli bireyde başarısızlığın nedeni olduğu gibi, toplum yaşamına uyumlarını da güçleştirmektedir. Bu güçlüğü giderilmesi ise, özürün türü ve derecesine göre düzenlenmiş eğitim programları ve ortamlarının varlığı ile mümkün olabilmektedir.

Öğretilebilir durumda zihinsel engelli çocukların devam ettiği Öğretilebilir Çocuklar Okullarındaki Hayat Bilgisi Dersi bu çocukların topluma uyum sağlamalarına yardımcı olmaktadır. Bu araştırma ile Hayat Bilgisi Dersinin amaçlarına ulaşip, ulaşılmadığı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırma bir çok kişi ve kuruluşun desteği ile gerçekleştirilmiştir. Tümüne teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın her aşamasında beni eleştiri ve katkıları ile yönlendiren, çalışmalarımı dikatle izleyen danışmanım Prof.Dr. Sayın Süleyman Eripek'e içten teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın planlanmasından yazılmasına kadar geçen sürede yakın ilgi ve katkıları gördüğüm Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü Öğretim Görevlisi Sayın Atilla Cavkaytar'a ve Araştırma görevlisi Sayın Zafer Özer'e sonsuz teşekkürler.

Araştırmanın yapılmasında her türlü kolaylığı gösteren Denizli Öğretilebilir Çocuklar Okulu Müdürü Tevfik Gülbahçe'ye, Müdür Yardımcısı Abdullah Özer'e, öğretmenlerine ve öğrencilerine teşekkür ederim.

Çalışmalarım sırasında her türlü destek ve yardımı esirgemeyen eşim Pembe Çiçek'e minnet borçluyum.

Eskişehir, Eylül 1995

Kerem ÇİÇEK

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem.....	15
Amaç.....	15
Önem.....	16
Sayıltılar.....	16
Sınırlılıklar.....	16
Tanımlar.....	16
BÖLÜM II.....	18
YÖNTEM.....	18
Evren ve Örneklem.....	18
Veriler ve Toplaması.....	18
Verilerin Çözümlemesi.....	20
BÖLÜM III.....	21
BULGULAR VE YORUM.....	21
1. Öğrencilerin Cinsiyet ve Yaşlarına Göre Dağılımı.....	21
2. Öğrencilerin Ünite I Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri.....	22
3. Öğrencilerin Ünite II Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri.....	22
4. Öğrencilerin Ünite III Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri.....	23
5. Öğrencilerin Ünite IV Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri.....	24
6. Öğrencilerin Ünite V Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri.....	24
7. Öğrencilerin Tüm Ünitelere Göre Ulaşma Düzeyleri.....	25
8. Öğretmenlerin Cinsiyet, Yaş, ve Kıdemlerine göre Dağılımı.....	26
9. Öğretmenlerin Programın Amacına Ait Değerlendirmeleri.....	27
10. Öğretmenlerin Programın İçeriğine Ait Değerlendirmeleri.....	29
11. Öğretmenlerin Programın Eğitim Durumlarına Ait Değerlendirmeleri.....	30
BÖLÜM IV.....	31
ÖZET, YARGI ve ÖNERİLER	
Özet.....	31
Yargı.....	32
Öneriler.....	32
EKLER.....	33
KAYNAKÇA.....	42

ÇİZELGELER LİSTESİ

ÇİZELGE

Sayfa

1.	Öğretilebilir Çocuklar Okulu Sınıf ve Öğrenci Durumu.....	18
2.	Öğrencilerin I. Ünitenin Amaçlarına Ulaşma Düzeyeleri.....	22
3.	Öğrencilerin II. Ünitenin Amaçlarına Ulaşma Düzeyeleri.....	22
4.	Öğrencilerin III. Ünitenin Amaçlarına Ulaşma Düzeyeleri.....	23
5.	Öğrencilerin IV. Ünitenin Amaçlarına Ulaşma Düzeyeleri.....	24
6.	Öğrencilerin V. Ünitenin Amaçlarına Ulaşma Düzeyeleri.....	24
7.	Öğrencilerin Tüm Ünitelere Göre Ulaşma Düzeyeleri.....	25
8.	Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	26
9.	Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Dağılımı.....	26
10.	Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Dağılımı.....	27
11.	Öğretmenlerine Hayat Bilgisi Ders Programını Amaçları Boyutunda Değerlendirmeleri.....	28
12.	Öğretmenlerine Hayat Bilgisi Ders Programını İçeriği Boyutunda Değerlendirmeleri.....	29
13.	Öğretmenlerine Hayat Bilgisi Ders Programını Eğitim Durumları Boyutunda Değerlendirmeleri.....	30

BÖLÜM I

GİRİŞ

Eğitim; insanlık tarihi kadar eski olup toplumsal kültürün bir kuşaktan diğer bir kuşağa aktarılması insan topluluklarının sürekliliğini sağlar. Eğitim, insanlığın doğuşundan beri daima olagelmıştır. Varış (1984) eğitimi, “günümüzde uygarlık düzeyi ne olursa olsun her toplumda süregelen, okul öncesi ve okul yaşamında sürdüğü gibi okul sonrasında, diğer bir deyişle yaşam boyu devam eden” çok kapsamlı bir süreç olduğunu belirtmiştir.

Eğitimin günümüze değin çok çeşitli tanımları yapılmıştır. Eğitim; “bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme oluşturma sürecidir” (Başaran, 1978), Çilenti (1985) ise, eğitimi; “toplumun arzu ettiği ve önceden belirlenen davranışların bireylere kazandırılması süreci” olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir tanımda ise eğitim; “insanda arzu edilen davranışları planlı faaliyetlerle meydana getirilmesi süreci” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 1991. a).

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanıyla birlikte eğitim çağdaş bir zihniyet ve yaklaşımla yeniden yapılmış, böylelikle eğitim çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmanın temel ögesi olarak kabul edilmiştir. Çünkü eğitime önem veren ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmada belirlenen hedeflere daha kolaylıkla ulaşabildikleri, ayrıca dünya topluluklarında saygın bir toplum olarak yer aldıkları açık ve net bir şekilde görülmüştür. Bu önemin yanı sıra bireylere eğitim olanağı sağlamak ön plana çıkmıştır. Böylelikle eğitim her bireyin temel haklarından biri olmuştur. Eğitim bir hak olarak uluslararası bildirilerde de yer almaktadır.

10 Aralık 1948 tarihli ”İnsan Hakları Evrensel Bildirisi”nin 26. maddesinin 1. fıkrası “Her şahsın eğitim hakkı vardır”.der. “Özürlü Bireylerin Hakları Bildirisi”nin 2. maddesinde de “Özürlü bireyler uygun hekimsel bakım, fiziksel tedavi, öğrenim, eğitim, akademik kariyer yapmak ,kendi yeteneğini ve potansiyelini geliştirmek ve olabildiğince özürünün derecesi ne denli ağırda olsa da kendisine rehberlik edilmesi haklarına sahiptir.” denilmektedir.

1952 yılında yürürlüğe giren Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’sının 42. maddesi de eğitim, öğrenim hakkı ve ödevi ile ilgilidir. Bu maddenin 1. fıkrasında “kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz.” 7. fıkrasında da “Devlet maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmelerini sağlamak amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımı yapar.”,“... Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır” denilmektedir.

Bu hükümlerle Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan her bireye eğitimde ve öğrenim görmeye fırsat eşitliği getirilmiştir. Bu doğrultuda 13 Ekim 1983 tarih ve 2916 sayılı "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu" çıkarılmış ve bu kanuna dayanılarak 2 Eylül 1985 tarih ve 167 sayılı "Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği" ile 1985 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı "Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği" yürürlüğe konulmuştur.

Özel Eğitim

Türk Eğitim Sistemi amaçları ve ilkeleri bulunan sosyal bir sistemdir. Türk Eğitim Sisteminden olan "özel eğitim" bu sistem içinde yer almaktadır. Özel eğitimle ilgili olarak değişik tanımlar yapılmaktadır. Eripek'in (1989) Hallahan'dan aktardığına göre (1978), özel eğitim, "ayrıcalıklı çocukların farklı eğitim gereksinimlerini karşılamada özel olarak düzenlenmiş olanakların tümü" olarak tanımlanmıştır. Özsoy (1991), ise özel eğitimi, "çocukların akademik, iletişim, devinim, uyum alanlarında eksiklik, kusur yaratan durumların önlenmesi, azaltılması ya da ortadan kaldırılması ve onunla gelişip yaşayabilmesiyle ilgili eğitsel değişkenlerin düzenlenmesi uğraşısı" olarak tanımlamaktadır.

Türkiye'deki özel eğitim uygulamalarının yasal dayanağını oluşturan 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu'nda özel eğitim, "özel eğitime muhtaç çocukların eğitimleri için özel olarak yetiştirilmiş personel ve geliştirilmiş eğitim programları ile bu çocukların özür ve özelliklerine uygun ortamda sürdürülen eğitim" olarak tanımlanmıştır.

Yapılan tanımlara bakıldığında, tanımlarda üç ortak ögenin yer aldığı görülmektedir. Bunlar; özel eğitim programları, hedef kitleye uygun olarak yetiştirilmiş personel ve özel eğitim düzenlemeleri olarak sıralanabilir.

Özel Eğitim Programları: Özel eğitime muhtaç çocuklarda farklılığın ölçüsü, normal eğitim olanaklarından özür ve özellikleri nedeniyle yararlanamama durumudur. Bu yönüyle özel eğitim programları, genel eğitim programları uygun olmayan, yaşları 3 ile 21 arasında değişen engelli çocuklar ve gençler için özel eğitim hizmetlerinin sağlanmasına olanak veren programlardır (Akçamete, 1991). Bundan dolayı özel eğitim programları değişik engelli gruplardaki çocukların eğitim gereksinimlerini karşılamak durumundadır.

Hedeflenen kitle farklı olduğundan özel eğitim programının amaçları da farklı olmaktadır. Özel eğitim programlarının amacı engelli çocukların bireylerarası ve kendi içinde gösterdiği farkları dikkate alarak gereksinimlerini karşılamaktır (Kırk ve Gallagher, 1986; Akçamete, 1991). Engelli çocukların bireylerarası ve kendi içlerinde farklı derecelere sahip olduğu gerçeğinden hareketle, bireylerin niteliklerine uygun ve gereksinimlerine yanıt verecek "bireysel eğitim prgramları" hazırlanmalıdır. Amaçlar farklı olduğundan programın diğer öğeleri olan programın içeriği, içeriğin uygulamasında kullanılan yöntem ve teknikler de farklı olacaktır.

Özel Eğitim Personeli: Özel eğitim Programları ve programın öğeleri farklı olduğundan programların uygulanmasında görev alacak öğretmen, uzman ve benzeri öğretici personelin, özel olarak yetişmiş olması gerekmektedir. Eğitim bu iş için özel olarak yetiştirilmiş personel tarafından yapılmalıdır.

Engelli çocuk çeşitli gelişim alanlarında farklılık gösterir. Bu da eğitimi çeşitlendirir. Çocuğun gelişim alanlarındaki problemin çözümü birden fazla uzmanın birlikte çalışmasını gerektirir. Bu yönüyle özel eğitim ekip, takım işidir, Bu ekipte öğretmen çekirdek olmak üzere, hekim, psikolog, fizyoterapist, sosyal hizmet uzmanı, dil ve konuşma terapisti vb uzmanlar bulunmalıdır (Özsoy, 1992).

Ekip: Ortak bir amaç etrafında, uzmanlıklarını birbiriyle paylaşmak için biraraya gelmiş olan ve her biri belirli bilgi ve beceri taşıyan üyelerin oluşturduğu gruplardır (Arıkan, 1989). Ekip üyelerinin felsefesi ve amacı ortak olduğu halde becerileri farklı yönlere sahiptir. Her ekip elemanı mesleği doğrultusunda katkı verir (Bulut, 1993).

Özel Eğitim Düzenlemeleri: Engelli çocuklar çeşitli niteliklere farklı derecelerde sahip olduklarından, eğitimleri için değişik özel eğitim düzenlemeleri bulunmaktadır. Bu eğitim düzenlemeleri, normal okul içindeki özel eğitim düzenlemelerinden hastanedeki eğitim düzenlemelerine kadar çeşitlilik göstermektedir. Normal okul içindeki özel eğitim düzenlemelerini normal sınıf ve özel sınıf düzenlemeleri oluşturur. Diğer eğitsel düzenlemeler ise özel okul, yatılı okul, iş okulu, rehabilitasyon merkezleri, rehberlik merkezleri, korumalı iş yerleri ile eve dayalı eğitim düzenlemeleridir (Özsoy, 1992).

Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar

Türk Eğitim Sisteminin alt sisteminde yer alan özel eğitim, genel eğitimde olduğu gibi çevresinden girdiler alır ve çıktılar verir. Bu girdi ve çıktılarının en önemlisi “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar”dır.

Özel eğitime muhtaç çocuklarla ilgili olarak çeşitli tanımlar yapılmaktadır (Özsoy, 1992), özel eğitime muhtaç çocukları, “beden, zihin, duygu ve sosyal özelliklerindeki olağan dışı ayrıcalıkları nedeniyle normal eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayan çocuklar” olarak tanımlamıştır. Diğer bir tanımda ise özel eğitime muhtaç çocuklar, “normallerinden farklı özellik ya da yetenekleri nedeniyle normal eğitim olanaklarından, kapasiteleri ölçüsünde, yeterince yararlanamayan çocuklar” olarak tanımlanmaktadır (Eripek, 1989).

Özel eğitim uygulamalarının yasal dayanağını oluşturan 2916 Sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanununun da özel eğitime muhtaç çocuklar, “beden, zihin, ruh, duygu ve

sosyal özellikleri ve durumlarındaki olağan dışı ayrılıkları sebebiyle normal eğitim hizmetlerinden yararlanamayan 4-18 yaş grubundaki çocuklar” olarak tanımlanmaktadır.

Adından ve yapılan tanımlardan da anlaşılacağı gibi özel eğitime muhtaç çocuklar, normal eğitim olanaklarından yeterince yererlenemeyen çocuklardır ve bu yönüyle özel eğitime gereksinim gösterirler.

Özel Eğitime Muhtaç Çocukların Sınıflandırılması

Özel eğitime muhtaç çocuklar belirli bazı özelliklerine ve eğitim gereksinimlerine göre sınıflandırılmaktadır. Ancak herkes tarafından kabul edilebilecek ortak bir sınıflandırma bulunmamaktadır (Eripek, 1989).

Enç, Çağlar ve Özsoy (1987), özel eğitime muhtaç çocukları;

1. Görme özürlüler
2. İşitme özürlüler
3. Konuşma özürlüler
4. Ortapedik özürlüler
5. Sürekli hastalığı olanlar
6. Üstün yetenekliler
7. Geri zekalılar
8. Uyumsuz çocuklar
9. Korunmaya muhtaç çocuklar
10. Öğrenme güçlüğü olan çocuklar

olarak sınıflandırmaktadır.

Eripek'in (1989), Kirk'den (1972) aktardığı diğer bir sınıflandırmada özel eğitime muhtaç çocuklar;

1. İletişim bozukluğu olan çocuklar
 - a) Öğrenme güçlüğü olanlar
 - b) Konuşma engelliler
2. Zihinsel yönden farklılığı olan çocuklar
 - a) Üstün zekalılar
 - b) Geri zekalılar
3. Duyusal engeli olan çocuklar
 - a) İşitme engelliler
 - b) Görme engelliler
4. Sinirsel, ortapedik ve diğer hastalığı olan çocuklar
5. Davranış bozukluğu olan çocuklar

şeklinde sınıflandırılmıştır.

Türkiye’de özel eğitim uygulamalarını düzenleyen 2916 sayılı Özel Eğitim Kanunu’na (1983) göre çıkarılan Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği’nde (1985), Özel eğitime muhtaç çocuklar;

1. Kör-azgören
2. Sağır-ağır işiten
3. Ortopedik özürlü
4. Sürkli hastalığı olan
5. Konuşma özürlü
6. Duygu güçlüğü olan suçlu veya suça yönelmiş
7. Üstün zekalı
8. Üstün özel yetenekli
9. Öğrenme güçlüğü olan
10. Geri zekalı; eğitilebilir, öğretilebilir, klinik bakıma muhtaç

çocuklar olarak özür tür ve derecelerine göre sınıflandırılmıştır.

Özel eğitime muhtaç çocuklar engelin türüne göre birbirinden farklılık göstermesi, sınıflandırmalardaki çeşitliliği artırmaktadır. Sınıflandırmadaki salt amaç çocukları gruplamak değil, onların daha iyi tanınmalarına, eğitim gereksinimlerinde daha uygun düzenleme ve planlamanın yapılmasına yardımcı olmaktır (Eripek, 1989).

Zihin Engelli Çocukların Tanımı

Özel eğitime muhtaç çocuklar grubunun önemli bir bölümünü “zihinsel engelli çocuklar” oluşturmaktadır. Günümüzde zihinsel engelli çocukların farklı terimler altında çeşitli tanımları yapılmaktadır. Zihinsel engelli çocuklarla pek çok meslek gruplarının ilgilenmesi, zihinsel engellilik durumunun son derece karmaşık özellikler taşıması ortak bir tanımları güçleştirmektedir (Eripek, 1993).

Yapılan tanımlar içerisinde en bilineni AAMD (American Association of Mental Deficiency) tarafından 1973 yılında benimsenen tanımdır. Eripek'in (1993) aktardığı bilgilere göre zihinsel engellilik, “Gelişim süreci içerisinde genel zihinsel işlevlerde normallerden önemli derecede gerilik ve bunun yanında uyumsuz davranışlarda yetersizlik gösterme durumu” olarak tanımlanmıştır.

Tanım incelendiğinde, tanımın temelde üç öğeden oluştuğu görülmektedir. Bunlar;

1. Zihinsel işlevlerde gerilik,
2. uyumsuz davranışlarda yetersizlik ve
3. durumun gelişim süreci içerisinde görülmesi

şeklindedir.

Ülkemizde 1990 yılında yayınlanan Eğitilebilir Çocuklar İlkokul Programında zihinsel engelli çocuklar “geri zekalı” terimi altında şöyle tanımlanmıştır.

Doğumdan önce, doğum esnasında ve sonraki gelişim sürecinde oluşan çeşitli nedenlerle zihin, sosyal olgunluk, psikodevimsel gelişim ve fonksiyonlarda sürekli yavaşlama ve gerileme sonucu olarak yaşlılarına göre 1/4 ve daha yüksek oranda gerilik ve yetersizliği nedeniyle normal eğitim programlarından yararlanamayana “geri zekalı” denir.

Zihinsel Engelli Çocukların Sınıflandırılması

Zihinsel engelli çocuklar kendi içlerinde önemli bireysel farklılıklar göstermektedir. Bu yönüyle zihinsel engelli çocukların sınıflandırılmalarına gereksinim duyulmaktadır. Zihinsel engelli çocuklar değişik şekillerde sınıflandırılabilir.

Zihinsel engelliler genellikle iki farklı yaklaşımla sınıflandırılmaktadır. Bunlardan ilkinde “psikolojik”, ikincisine “eğitsel” sınıflandırma yaklaşımı denilmektedir. Psikolojik sınıflandırmada zihinsel engelliler gösterdikleri davranışlara göre oluşturulmaktadır. Eğitsel sınıflandırmada ise zihinsel engelliler eğitim gereksinimlerine göre oluşturulmaktadır. Her iki yaklaşımda da zeka bölümü (*) ölçüt olarak kullanılmıştır. Ancak eğitsel sınıflandırmada, psikolojik sınıflandırmadan farklı olarak zeka bölümleri puanı esnek tutulmaktadır (Eripek, 1993).

Psikolojik Sınıflandırma Yaklaşımı: Zeka bölümünü esas alan sınıflandırmadır. Eripek'in (1993), aktardığı psikolojik sınıflandırmada; zeka bölümü puanı 69-55 arasında olanlar hafif; 54-40 arasında olanlar orta; 39-25 arasında olanlar ağır ve 24'den aşağı olanlar çok ağır derecede zihinsel engelli olarak sınıflandırılmıştır.

Eğitsel Sınıflandırma Yaklaşımı: Zihinsel engelli çocuklara uygun eğitim ortamları sağlanması amacıyla yapılan sınıflandırmadır. Eripek'in (1993) Mc Millan'dan (1982) aktardığı eğitsel sınıflandırmada; zeka bölümü puanı 50-54 ile 70-75 arasında¹ olanlar eğitilebilir; 25-35 ile 50-55 arasında olanlar öğretilir; 35 ve daha düşük olanlar ağır ve çok ağır derecede zihinsel engelli olarak sınıflandırılmıştır.

Ülkemizde 1986 yılında yürürlüğe konulan Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Özel Eğitim Okulları Yönetmeliğinin 6. maddesinde zihinsel engelli çocuklar eğitsel sınıflama yaklaşımına benzer şekilde; eğitilebilir, öğretilir ve klinik bakıma muhtaç gruplar şeklinde sınıflandırılmıştır. Buna göre zihinsel engelli çocuklar “geri zekalı” terimi altında şöyle sınıflandırılmaktadır.

¹(*) Zeka Bölümü (ZB): $\frac{\text{Zeka Yaşı}}{\text{Takvim Yaşı}} \times 100$

“Eğitilebilir”, zeka bölümü çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 45-75 arasında olan geri zekalı, “öğretilebilir”, zeka bölümü çeşitli ölçeklerde, 25-44 arasında olup da sağlık kurumları ile işbirliği içerisinde gerçekleştirilecek özel eğitim ve rehabilitasyona muhtaç olan geri zekalı, “Klinik bakıma muhtaç”, zeka bölümü sürekli olarak 0-25 arasında olup da hayata kesinlikle uyum sağlayamayan ve sağlık kurumlarında devamlı klinik bakıma ihtiyacı olan geri zekalı çocuklardır.

Eğitilebilir Zihinsel Engelliler: Eğitilebilir zihinsel engelli çocukların gelişimleri normallerden önemli bir farklılık göstermediği için genellikle okula başlayana değin farkına varılmazlar. Okul çalışmaları başladığında özellikle akademik çalışmalarında gerilikleri ortaya çıkar (Eripek, 1989).

Eripek’in (1993) Maloney’den (1979) verdiği bilgiye göre, “Eğitilebilir” terimi bu gruba giren çocukların okuma yazma ve matematik gibi temel akademik becerileri öğrenebileceklerini açıklamaktadır. Bunun yanı sıra eğitilebilir zihinsel engelliler temel akademik beceriler yanında özbakım becerilerini de öğrenebilirler. İleride yetişkinlik çağına geldiklerinde bütünüyle ya da kısmen geçimlerini sağlayabilecek bir iş becerisi edinebilirler. Nitekim bu gruba yönelik özel eğitim programlarında; iş ve işe yönelik konulara ağırlık verilmektedir.

Öğretilebilir Zihinsel Engelliler: Genellikle gerilikleri okul öncesi dönemde fark edilmektedir. Çünkü gelişim özellikleri normallerden önemli farklılık göstermektedir. “öğretilebilir” terimi iki anlama gelmektedir. (1) Temel akademik becerilerde eğitilemez, (2) günlük yaşamın gerektirdiği sosyal uyum, pratik iletişim ve özbakım becerilerini öğrenebilirler. Bu gruba yönelik özel eğitim programlarında özbakım becerilerin öğretilmesine ağırlık verilmektedir (Malaney, 1979, Eripek, 1989). Öğretilebilirler yetişkinlik çağına ulaştıklarında ev, yatılı okul ya da korumalı iş yerlerinde çalışarak üretime ve kendi geçimlerine katkıda bulunabilirler. Ancak yinede aile ve iş yaşamlarında çeşitli derecelerde başkalarının yardımına bağımlılık gösterirler (Eripek, 1993).

Ağır ve Çok Ağır Derecede Zihinsel Engelliler: Gerilikleri doğum anında ya da doğumu izleyen günlerde fark edilir Bazı basit özbakım becerilerinin öğrenebilirler. Ancak yaşamları boyunca sürekli olarak bakım ve yardıma gereksinin gösterirler (Eripek, 1989)

Zihinsel Engelli Çocukların Eğitimleri ve Düzenlenen Eğitim Ortamları

Tüm normal çocuklar için geçerli olan eğitim zihinsel engelli çocuklar için de sözkonusudur. Eğitim herkes için aynı anlamdadır, niteliği ayrı değildir. Ancak zihinsel engelli çocukların eğitiminde, günlük yaşamın gerektirdiği özbakım becerilerinin kazandırılması, toplumsal uyum ve mesleki eğitime ağırlık verilmektedir.

Eripek'inde belirttiği gibi (1989), zihinsel engelli çocukları normallerden ayıran en önemli özellik geç ve güç öğrenmeleridir. Yaşıtlarının hazır olduğu öğrenmelere hazır değildirler. Bu farklılık nedeniyle çocukların eğitiminde bazı kurallar ve yöntemlerin uygulanması gerekmektedir.

Zihinsel engelli çocuklar da kendilerini ifade edebilir, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilir ve bağımsız olarak kendi yaşamlarını sürdürebilir ve toplumda bağımsız işlevde bulunabilir (Özyürek, 1991). Ancak zihinsel engelli çocukların bu becerileri yerine getirebilmesinde okul öncesi ve sonraki öğretim kademelerinde verilen eğitim ve eğitimin niteliği ile sıkı bir ilişki bulunmaktadır (Özsoy, 1992).

Zihinsel engelli çocuklar için eğitim ortamı düzenlemeleri, normal okuldaki çeşitli düzenlemelerden yararlı okullardaki düzenlemelere kadar çeşitlik göstermektedir. Normal okul düzenlemeleri içinde, özel araç ve gereçlerle özel eğitim hizmeti, özel eğitim danışmanlığı, gezici öğretmenlik, kaynak oda, yarım günlük özel sınıflar, özel ve normal okul düzenlemeleri bulunmaktadır. Ayrıca yatılı okul, hastanede eğitim ve eve dayalı öğretim düzenlemeleri de zihinsel engelli öğrencilerin yararlanabilecekleri eğitim ortamlarıdır (Gürsel, 1993).

Ülkemizde zihinsel engelliler için düzenlenen eğitim ortamları , özel sınıfı, kaynaştırma ve gündüzlü özel okul düzenlemeleridir.

Öğretilebilir Çocukların Eğitimleri ve Düzenlenen Eğitim Ortamları:

Öğretilebilir zihinsel engelli çocukların eğitimleri genellikle; özel sınıf, özel okul ve korumalı iş yerlerinde sağlanmaktadır. Bunun yanında çocuğa kendi evinde ve grup evlerinde sağlanan eğitim ortamları da bulunmaktadır. Bu eğitim ortamlarında zihinsel engelli çocuklara genellikle uyarıcı, okul öncesi sınıflar ile ilk ve ortaokul sınıfları düzeyinde özel eğitim olanakları sağlanmaktadır. (Eripek, 1992)

Uyarıcı ve okul öncesi sınıflar.- Bu sınıflardaki programın amacı çocuğun bulunduğu en son başarı düzeyini yükseltmektedir. Ayrıca bu sınıflarda uygulanan programlarda aile eğitimi de önemli yer tutmaktadır. Böylelikle ailenin eğitime katılımı sağlanmaktadır (Eripek, 1992).

İlkokul ve ortaokul sınıfları.- Bu sınıflarda uygulanmakta olan programların amacı, çocuğun mümkün olduğunca bağımsız olmalarını sağlamaktadır. Ayrıca okullarda yaşam ve iş beceriyle ilgili programlar uygulanmaktadır (Özsoy, 1992).

Korumalı iş yerleri.-- Çocukların iş eğitimlerini gerçekleştirmek için düzenlemiş eğitim ağırlıklı iş yerleridir. Programların temel amacı, eş eğitimi ve iş eğitim sonrası istihdam olanağı sağlamaktır (Özsoy, 1989).

Ülkemizdeki Durum

Ülkemizde öğretilen zihinsel engelli çocukların sağlanan özel eğitim hizmeti öğretilen çocuklar okullarında yoğunlaşmaktadır. İlkokul düzeyinde olan bu okullar gündüzlüdür. Bunun yanı sıra özel sınıf ve iş eğitimi merkezleri yok denecek kadardır. Ayrıca grup evlerinde sağlanan eğitim ortamları bulunmamaktadır. (M.E.B., 1993). Özel okul düzenlemesi içinde yer alan öğretilen çocuklar okullarında çocuklara özbakım becerileri, toplumsal uyum ve pratik iletişim kazandırmaya yönelik eğitim çalışmaları yapılmaktadır. İş eğitim merkezinde ise işe yönelik eğitim çalışmalarına başlanmıştır.

1995-1994 Öğretim yılı itibariyle öğretilen çocukların öğrenim gördüğü Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 24 tane özel okul bulunmaktadır. Bu özel okulların bünyesinde okul öncesi eğitim çalışmaları yapan 4 tane anaokulu bulunmaktadır. Normal ilkokullar bünyesinde 13 tane özel eğitim sınıfı ile kaynaştırma eğitimin yapıldığı 11 tane sınıf bulunmaktadır. Ayrıca iş eğitimi çalışması yapan 2 tane de iş eğitimi merkezi bulunmaktadır. (M.E.B., 1993).

Bunun yanı sıra gerçek ve tüzel kişiliğe sahip olan dernek, vakıf, hastane ve üniversitelerin çeşitli birimlerinde öğretilen zihinsel engelli çocukları eğitim hizmeti verilmektedir. Buralarda çocuklarla; okul öncesi eğitim, rehabilitasyon ve rehberliğe yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Öğretilen Çocuklar Okulu ve Programı

Ülkemizde öğretilen zihinsel engelli çocuklara eğitim ve öğretim hizmeti veren öğretilen çocuklar okulları gündüzlü özel eğitim okul düzenlemesidir. Bu okulda öğretim süresi 5 yıldır. Sınıf seviyeleri; özbakım I ve II, ünite I ve II ve iş eğitimi şeklindedir.

Bu okullarda uygulanan program 9.4.1990 tarih ve 44 sayılı Talim ve Terbiye Kuruluna denemek ve geliştirmek üzere kabul edilmiştir. Program 6-18 yaş sınıfı içerisindeki öğretilen zihinsel engelli çocuklar için düzenlenmiştir. Programda; Hayat Bilgisi, Beden Eğitimi, Resim-İş Eğitimi, Müzik Eğitimi Dil Eğitimi ve Matematik dersleri yer almaktadır.

Programlarda amaçlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

1. Anayasamıza göre, eğitim-ğretim hakkına vermek, gleri oranında geliŐimlerini ve topluma yararlı bir vatandaŐ olmalarını sağlamak.
2. AŐırı ve zararlı yardımlarla bağımsızlıklarını engellenmesini, ktiye kullanılmasını istismar edilmesin önleyici tedbirler almak.
3. Özürü doğrultusunda zihin, beden, toplum, duygu ve ekonomi yönünden kendine yeterli bir vatandaŐ haline getirmek.
4. İçinde yaŐadıkları ve yaŐayacakları evre tarafından kabul edilebilen, sevilen, haklardan yararlandırılan ve görevlerini yapabilen birer insan olabilmelerini sağlamak.
5. Daha iyi, rahat ve düzenli yaŐamanın yollarını öğretmek.
6. Beden ve ruh sağlığı yerinde, hr ve güven içinde yaŐayabilecekleri bir seviyeye getirmek.
7. Yeterli sağlık, temizlik, beslenme ve düzen alışkanlıkları kazandırmak.
8. Türkçeyi yeterinde konuŐup, ihtiyaçlarını karşılamada yerinde kullanabilir hale getirmek.
9. Sosyal olaylara ilgi gösterme, sosyal evre içinde bulunmaktatan hoŐlanma, baŐkalarıyla iŐte, oyunda, etkinliklerde ve bütün iliŐkilerde işbirliği yapabilir duruma getirmek.
10. Varolan yeteneklerini en iyi kullanabilir duruma getirmek.
11. İyi, güzel ve doğruyu ayırtedebilir ve bunların yerinde kullanabilir duruma getirmek.
12. Pratik hayatta kendine yetecek kadar temel beceri alışkanlıkları kazandırmak.
13. BoŐ zamanlarını yararlı bir Şekilde değerlendirmeleri sağlamak.
14. Aile hayatının görev ve sorumluluklarını kabul etmek, ev içinde düzenli, hoŐgrl insan olmak durumuna getirmek.
15. Özür ve problemin meydana getirdiği gelişim engellerini ortadan kaldırmak veya etkisini azaltmak.
16. Ailenin, uzak ve yakın çevresinin ilgisini çekecek yardımseverlik duygularını geliştirmek.

Grldği gibi Programın amacı, öğretilbilir zihinsel engelli çocukların zbakım ve günlük yaşam becerileri, toplumsal kabul ve uyumu kolaylaŐtırıcı, öğrendiklerini yeni ortamlara uygulama gücünü geliŐtirici hükümler taŐımaktadır.

Programda eğitim ve ğretim çalışmalarında gözönüne alınacak esaslar Şu baŐlıklar altında toplanmıştır.

1. Kavramları basitleŐtirerek ele almak.
2. Kısa süreli konuları ele almak.

3. Etkinlikler gelişi güzel olmaktan çıkarılıp programlara bağı ve öğretmen gözetiminde yapılmalıdır.

4. Etkinlikler, çocuğun gelişim seviyesine uygun araç-gereç ve çalışmalarla başlamalıdır.

5. Sınıftaki etkinlikler, seviyeye uygun ve basit olmalıdır. Ayrıca öğrencilerin başarılı çalışmaları ödüllendirilmeli, cesaretini kırıcı söz ve davranışlardan kaçınılmalıdır. Etkinlikler gezi, gözlem ve incelemelerle desteklenmelidir.

Program uygulanırken gözönünde bulundurulacak ilke ve kurallar ise;

1. Eğitimin amaçlarına ulaşmak için yakın çevreden hareket etme,
2. Öğrencinin her düzeyde değerlendirilmesi,
3. Etkinliklerin okul ile sınırlı olmayıp okul çevresinde de sürdürülmelidir,
4. Çocuğun bireysel özelliklerinin dikkate alınması,
5. Okul-aile işbirliğinin sağlanarak sürdürülmesi şeklinde sıralanmıştır.

Programda kullanılacak metod ve tekniklerin; çocukların özelliklerine , ilgi ve ihtiyaçlarına, okul ve çevrenin olanaklarına göre en uygun seçilebileceği belirtilmektedir. Programda; gözlem, yaparak -yaşayarak, anlatma, inceleme, gösterme, iş, deney vb. metod ve tekniklerin uygulanacağı gibi özel teknikler geliştirilip uygulanmasında önerilmiştir.

Programda derslerin amacı, davranış olarak ifade edilmiştir. Amaçlara ulaşmak için yıllık, ünite, günlük, gezi gözlem ve inceleme planlarına gerekli önemin verilere uygulanmasıyla sağlanacağı ile nasıl hazırlanacağı ve esasları açıklanmıştır.

Programda, derslerde kullanılacak araç ve gereçlerin, çevrede bulunan, basit ve fonksiyonel yanı olan araçlar olması öngörülmüştür.

Hayat Bilgisi Dersinin Öğretimi

Zihinsel engelli çocukların öğretim program alanlarından birisi de Hayat Bilgisi Ders Programıdır. Hayat Bilgisi dersinde çocuğun içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel çevreyi tanıma, küçük yaşlardan itibaren çevresi ve çevre sorunları hakkında doğru ve sağlam bilgilerle çevreye uyumunda iyi alışkanlık ve gerekli becerileri öğretme amacı ön planda yer alır (Binbaşıoğlu, 1974). Bu becerilerin kazandırılması, Hayat Bilgisi öğretiminin öğrencilerin gereksinimlerine uygun şekilde düzenlenmesi ve uygulanmasını gerektirmektedir. Aytuna'nın da belirttiği gibi (1952), Hayat Bilgisi dersinin öğretimi çocuğun algılama ve dikkat yeteneği ile zihinsel özelliklerine bağlıdır. Bu derste bütün çalışmalar çocuğa göre ve çocuk için ayarlanmalı, çocuğun kişisel yeteneklerine dayanmalıdır.

Hayat Bilgisi dersi, çocuğun okula başladığı ilk yıllarda onun bir “bütün” halinde gelişmesini sağlayan ilk derstir. Çocuğun algı, dikkat, tasarım, bellek veuslamlama (akıl yürütme) gibi yetenekleri Hayat Bilgisi derslerinde uygulanacak iyi bir biçimde gelişme olanağı bulur (Binbaşıoğlu, 1974).

Hayat Bİlgisi dersinin konusunu, çocuğun içinde bulunduğu çevreye çevrede bulunan eşya ve olaylardır. Bundan dolayı Hayat Bilgisi dersi çocuğa, çevresindeki canlı ve cansız doğayı ve orada geçen olayları doğrudan doğruya kavratarak bilgi kazandıran bir derstir. Ayrıca bunu yaparken çocuk, eski bilgilerden yanlış olanları düzeltir; methodsuz olarak öğrendiği bilgileri bir düzene sokar (Binbaşıoğlu, 1974). Kısacası Hayat Bilgisi öğretimi, çocuğun yaşamında bir değişiklik yaratır.

Hayat Bilgisi dersinde çocuğa bilgide çok, iyi yaşayış, iyi tavır ve davranışlar kazandırılmasına önem verilir. Bu evrede, çocuğun öğrendiği en doğru bilgi, en iyi beceri ve davranış biçimlerinin unutulmaması için yeteri kadar uygulama yapılması gerekmektedir (Binbaşıoğlu, 1974).

Binbaşıoğlu (1974), Hayat Bilgisi dersinin; “gözlem”, “deney”, “yaşama” ve iş dersi olduğunu önemle vurguladıktan sonra, bu derste kullanılan metod ve teknikleri başlıca; gözlem, anlatma, yaparak-yaşayarak, inceleme, iş ve deney olarak sıralamaktadır. Son yıllarda bu metod ve tekniklerin yanı sıra; oyunlaştırma, dramatizasyon etkinlikleri, etkinlikler köşesi ve gösteri gibi metod ve teknikler de kullanılmaya başlanmıştır (Ulçay, 1993). Görüldüğü gibi Hayat Bilgisi dersinin öğretiminde de belli bir metod ve teknik ortaya konamaz. İşlenen konunun özelliğine göre belirlenir.

Öğretilebilir Çocuklar Okulu Programında (1990), Hayat Bilgisi derinin amaçları; öğrencilerin temel ihtiyaçlarını nisbi olarak karşılayabilme, sağlıklı yaşama kurallarına uyma, çevresine uyumunu ve etkili bir şekilde yaşamasını sağlamak için davranışlar geliştirmeyi öngörmektedir.

Programda konular, üniteler şeklinde düzenlenmiştir. Ünitelerde alt amaçlara ayrılmıştır. Alt amaçlar; özbakım ve günlük yaşam becerileri, ihtiyaçlarını karşılayabilme, yakın çevresini tanıma, sosyal hayata uyumlarını ve toplumla iyi ilişkiler geliştirmeyi hedefleyen davranışlar içermektedir.

Dersin işlenmesinde, “yakından uzağa” ilkesinden hareketle çeşitli metod ve tekniklerden yararlanma, toplumu göz önüne alma, çocuğun ilgi ve ihtiyaçları, bireysel farklılıkları göz önünde bulundurma ve diğer derslerden yararlanma ile çeşitli araç ve gereçleri kullanma yoluna gidilmesi hususu önemle vurgulanmaktadır.

Eğitimde Program Kavramı

Eğitim programı kapsamlı ve çok boyutlu olduğundan birbirinden farklı tanımları yapılmaktadır. Doğan (1982), eğitim programını, “öğrencilerden beklenen öğrenmeyi meydana getirebilmek için planlanmış faaliyetlerden tamamı” olarak tanımlanmaktadır. Erden’de (1993) bu tanıma benzer bir biçimde eğitim programını; “bir eğitim kurumunun amaçları doğrultusunda düzenlenmiş planlı eğitim faaliyetlerinin tümü” olarak tanımlamaktadır. Varış ise (1978), eğitim programını, “bir eğitim kurumunun, çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleştirilmesine dönük tüm faaliyetler” olarak daha geniş bir anlamda tanımlamıştır.

Eğitim programları sürekli olarak değişen ve gelişen toplumun ve toplumdaki bireylerin özellikleri ve ihtiyaçları gözönünde bulundurularak ve sistemli, bilimsel bir yaklaşım izlenerek geliştirilir (Üstünoğlu, 1987).

Erden (1993), program geliştirme sürecini, “eğitim programlarının tasarlanması, uygulanması, değerlendirilmesi ve değerlendirme sonucu elde edilen veriler doğrultusunda yeniden düzenlenmesi” olarak tanımlamaktadır. Diğer bir tanımda ise program geliştirme süreci; “bireyde istenilen davranış değişikliğini gerçekleştirmek için etkinliklerin planlanması, yürütülmesi, değerlendirilmesi ve ileriye dönük olarak iyileştirme süreci” olarak tanımlanmıştır (Çilenti, 1985).

Yapılan tanımlarda ortak özeliğin, eğitim programı geliştirmenin devamlılık isteyen bir çalışma olduğudur.

Eğitim Programının Öğeleri

Eğitim programı dört temel öğeden oluşmaktadır. Bunlar;

1. Amaçlar
2. İçerik
3. Öğretme ve öğrenme süreçleri
4. Değerlendirme

olarak sıralanmaktadır (Üstünoğlu, 1987).

“Amaçlar” ile bireye kazandırılmak istenen davranış belirlenir. Amaçlar belirlendikten sonra, saptanan amaçlara ulaşılmasına yardım edecek “içerik” içeriğin öğretilmesinde kullanılarak yöntem ve öğrenme süreçleri belirlenir. Değerlendirme ile de amaçlara ulaşma derecesi tayin edilir (Erden, 1993).

Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi

Eğitim programları bireylerin ve toplumun gereksinimlerine göre biçim alabilen, değişken özellikler göstermektedir. wbu yönüyle dinamik ve canlı bir yapıya sahip olması gerekir. Bu değişme ve gelişmeler doğrultusunda, eğitim programlarını sürekli olarak değerlendirilmesi gereksinimi ortaya çıkmaktadır.

Eğitim programlarının değerlendirilmesi iki yaklaşımla yapılmaktadır. Bunlar;

1. Ürüne ve erişiyeye bakarak değerlendirme
2. Programın öğelerine dönük değerlendirme

Ürüne ve Erişiyeye Bakarak Değerlendirme: Bu değerlendirmede temel problem, genellikle “eldeki program amaçları ne ölçüde gerçekleştirmektedir ?” biçiminde ifade edilir (erden, 1993).

Program Öğelerine Dönük Değerlendirme: Ürüne ve erişiyeye bakarak program değerlendirme ile programdaki aksaklık ve eksikliklerin belirlenmesi mümkün değildir. Ürüne ve erişiyeye bakarak değerlendirme ile sadece eğitim ya da eğitim programlarının amaçları doğrultusunda öğrencilerde meydana gelen davranış değişikliği hakkında bilgi edinilebilir. Bir program ürününde programda kazandırılmak istenen tüm avranışlar gözlenirse bile program toplumun ve bireyin ihtiyaçlarından çok uzak olabilir. Diğer bir söyleyişle program tüm amacına ulaşıyordur. Ancak o programı tamamlayanlar topluma uyum sağlayamıyor ya da üretken olamıyorlardır. Bu nedenle programın tüm öğelerinin ve uygulama sürecinin incelenmesi gerekmektedir (Erden, 1993).

Eğitim programı öğelerine yönelik değerlendirmede yanıt aranması gereken belli başlı sorular;

1. Amaçların değerlendirilmesi
 2. İçeriğinin değerlendirilmesi
 3. Eğitim durumlarının değerlendirilmesidir
- (Erden, 1993).

Bir eğitim programının değerlendirilmesine uygulanan eğitimin ne kadar etkili ve başarılı olduğunu bilmek için ihtiyaç duyulmaktadır. “Bir eğitim programının değerlendirilmesi tüm eğitim ve öğretim çalışmalarının belirlenen amaçlara uygun olup olmadığını değerlendirme anlamı taşır” (Kısakürek, 1987). Erden (1993) ise, program

değerlendirmeyi daha geniş ve kapsamlı bir şekilde tanımlamıştır. “program değerlendirme, gözlem ve çeşitli ölçme araçları ile eğitim programlarının etkililiği hakkında veri toplama, elde edilen verilerin programın etkililiğinin işaretçileri olan ölçütlerle karşılaştırıp yorumlama ve programın etkililiği hakkında karar verme sürecidir”.

Değerlendirme program hazırlama ve geliştirme faaliyetlerinin önemli bir aşamasıdır. “Değerlendirme istenilen değişiklikler açısından gözlenmiş kanıtlara dayalı olarak değer yargılarında bulunma sürecidir” (Alkan, 1992).

Problem

Değerlendirme süreci, “öğretimin nasıl ilerlediğini saptamak, sonucun ne olduğunu belirlemek ve öğretimin nasıl daha iyi yapılabileceğini göstermek için gerekli verileri toplamayı içerir” (Doğan, 1982). Bu nedenle değerlendirme, “gerçek sonuçlarla beklenen sonuçlar arasında bir kıyaslamaya olanak sağladığı gibi gelecekteki faaliyetler için de bir sonuca varılmasına yardım eder” (Çilenti, 1987).

Eğitim ve öğretim hakkında karara varabilmek için değerlendirmenin sürekli ve ayrıntılı bir biçimde bilimsel bir yaklaşımla yapılması gerekmektedir. Bunun içinde toplum sorunları ve uhtuyaçları, öğrencilerin sorunları, ilgileri, ihtiyaçları ve gelişim özellikleri esas alınmalıdır (Varış, 1978).

Hayat Bilgisi Ders Programının amaçları, içerik, etkinlik ve öğretim süreçlerinin yeterliliğinin değerlendirilmesi yapılacak bir çalışma sonucunda ortaya çıkabilir.

Uygulanmakta olan Öğretilebilir Çocuklar Okulu Hayat Bilgisi Ders Programı bugüne değin herhangi bir değerlendirmeye konu edilmemiştir. Araştırma bu gereksinimi karşılamak üzere yapılmıştır.

Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, Denizli il merkezinde bulunan Öğretilebilir Çocuklar Okulu Ünite II. sınıfında uygulanan Hayat Bilgisi Ders Programının değerlendirilmesidir.

Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

1. Ünite II sınıf öğrencilerinin Hayat Bilgisi Ders Programı ünite amaçlarına ulaşma durumu nedir ?
2. Öğretmenlerin Hayat Bilgisi Ders Programını amaç, içerik, ve eğitim durumu boyutlarında değerlendirme sonuçları nedir?

Önem

Bu araştırmada elde edilen bilgilerin;

1. Öğretilebilir Çocuklar Okulu Hayat Bilgisi Ders programını geliştirme çalışmalarına ışık tutacağı,
2. Özel eğitim alanında eğitim programı değerlendirmesi yapacak olanlara model oluşturacağı,
3. Zihinsel engelli çocuklarla çalışmalar yapan öğretmen, uzman vb. personele bilgi vereceği umulmaktadır.

Sayıtlar

Bu araştırmada aşağıdaki sayıtlardan hareket edilmiştir.

1. Öğretmen ve öğrencilerden elde edilecek bilgiler doğru olarak kabul edilmiştir.
2. Bilgi edinme araçları, amaca hizmet edebilecek yeterliliğe sahiptir.
3. Rehberlik Araştırma Merkezi (RAM) tarafından uygulanan zeka ölçümleri ve çocuğa ait tutulan kayıtlardaki bilgiler gerçeği yansıtmaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırma sonuçları aşağıdaki sınırlılıklar içinde ele alınıp yorumlanmıştır.

1. Denizli il merkezinde bulunan Öğretilebilir Çocuklar Okulu Hayat Bilgisi Ders Programı Ünite II'nin amaçları ile sınırlıdır.
2. Denizli il merkezinde bulunan Öğretilebilir Çocuklar Okulu Hayat Bilgisi Ders Programı Ünite II sınıfına devam eden öğrencilerle sınırlıdır.
3. Değerlendirme için görüş ve düşüncelerine başvuru yapılan öğretmenler ve uygulama yaptırılan öğrencilerden alınan yanıtlar ile sınırlıdır.
4. Değerlendirme araçları ile sınırlıdır.

Tanımlar

Araştırmanın anlamını kolaylaştırmak için araştırmada kullanılan bazı terimlerin tanımları yapılmıştır.

Özel Eğitim: Özel eğitime muhtaç çocukların eğitimleri için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ile bu çocukların özür ve özelliklerine uygun ortamda sürdürülen eğitim (Özsoy, 1989).

Zihinsel Engelli: Gelişim süreci içerisinde genel zihinsel işlevlerde önemli derecede gerilik ve bunun yanında uyumsal davranışlarda yetersizlik gösteren (AAMD, 1973; Eripek, 1993).

Öğretilebilir Zihinsel Engelli: Zeka bölümü çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 25 ile 44 arasında olan çocuklar (M.E.B. 1990).

Öğretilebilir Çocuklar Okulu: zeka testlerinde zeka bölümü 25-44 arasında olup normal eğitim olanaklarından yararlanamayan orta dereceli zihinsel engelli çocukların gittiği okul (M.E.B. 1990).

Ünite II Sınıfı: Zeka bölümü 24-44 arasında olan öğretilebilir zihinsel engelliler için Öğretilebilir Çocuklar Okulu bünyesinde açılan öğrenci sayısı 6-8 arasında olan özel eğitim programı uygulanan sınıf.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu araştırma öğretilebilir Zihinsel Engelliler Hayat Bilgisi Ders Programını değerlendirmeye yönelik durum saptama türünden bilimsel bir araştırmadır.

Evren ve Örneklem

Denizli il merkezinde bulunan Öğretilebilir Çocuklar Okulu 54 öğrenci, 14 öğretmen ve 2 yönetici ile eğitim ve öğretim hizmeti yapmaktadır. Okulda bulunan öğrencilerin sayısal olarak sınıflara göre dağılımı Çizelge 1’de gösterilmiştir.

ÇİZELGE 1

Öğretilebilir Çocuklar Okulu Sınıf Sayısı ve Öğrenci Dağılımı

Sınıf	Sınıf Sayısı	Öğrenci Sayısı
Özbakım I	3	22
Özbakım II	2	15
Ünite I	1	8
Ünite II	1	9

Çizelge 1’de görüldüğü gibi Ünite II sınıfına devam eden 9 öğrenci bulunmaktadır. Bu sınıftaki öğrenciler ile okulda görev yapan öğretmenlerin tamamı araştırma kapsamına alınmıştır.

Veriler ve Toplanması

Araştırmada öğrencilerin Öğretilebilir Çocuklar Okulu Hayat Bilgisi Ders Programı Ünite II amaçlarına ulaşma düzeylerini belirleme ile öğretmenlerin Hayat Bilgisi Ders Programını; amaç, içerik ve eğitim durumları açısından değerlendirmeye yönelik görüş ve düşüncelerini içeren bilgiler toplanmıştır.

Araştırmadaki bilgilerin toplanmasında iki çeşit araç kullanılmıştır.

1. Öğrenci gözlem formu

2. Öğretilebilir çocuklar Okulu Hayat Bilgisi Ünite II Ders Programının Eğitim Programları Boyutlarında Değerlendirilmesi formu

Aşağıda bu araç ve gereçlerle yapılan çalışmalar tek tek açıklanmıştır.

Bilgi Toplamada Kullanılan Araçlar

1.Öğrenci Gözlem Formu (Ek-1): Öğrencilerin öğretilebilir Çocuklar Okulu Ünite II sınıf Hayat Bilgisi Ders Programı amaçlarına ulaşma düzeylerini belirlemek amacıyla her bir ünite için ayrı gözlem formu hazırlanmıştır.

Form iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; gözlenen öğrencilerin adı ve soyadı, yaşı ve cinsiyetinin yer aldığı kimlik bilgileri ile gözlemi yapanın adı ve soyadı, gözlemin yapıldığı tarih ve süresine ait bilgiler yer almaktadır.

İkinci Bölüm; iki alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlıkta her bir ünitenin adı, öngörülen amaç ile amacın gözlemlendiği ortam, kullanılacak araç-gereç ve amaçla ilgili gerekli açıklamaların bulunduğu sunuş kısmı bulunmaktadır.

İkinci alt başlıkta alt amaçlar (davranışlar), gözlem sırasında gözlem kağıtlarının tutulduğu kısım ve değerlendirmenin yapıldığı değerlendirme bölümü yer almaktadır.

Formun 1. ve 2. bölümünde yer alan bilgilerin düzenlenmesi, A Münire Erden'in (1993) "Eğitimde Program Değerlendirme" kitabı temel alınarak yapılmıştır. İkinci bölümde yer alan amaçlar, alt amaçlara ait bilgiler Öğretilebilir Çocuklar Okulu Hayat Bilgisi Ders Programından alınmıştır. Amaçlar günlük yaşamda karşılaşılan ve rutin olarak yapılan işlemlerden oluşmaktadır. Alt amaçlar işlem basamakları şeklinde düzenlenmiştir. Öğrenci gözlenmiş, gözlem sonuçları forma kayıt edilmiştir. Öğrencinin bulunduğu davranışa uygun olan seçenek (x) işareti ile işaretlenmiştir

Gözlem sonuçları iki bir değerlendirmeye "evet, "hayır" tabii tutulmuştur. Bu iki değerlendirmeye Evet (1), Hayır (0) sayısal puanlar verilmiştir. Her ünite sonunda öğrencinin toplam puanı, alabileceği maksimum puan ve bu puana göre hesaplanan başarı yüzdesi bulunmaktadır. Başarı yüzdesinin hesaplanması şu formül ile yapılmıştır.

$$\text{Başarı Yüzdesi \%} = \frac{\text{Maksimum Puan}}{\text{Toplam Puan}} \times 100$$

Elde edilen başarı yüzdelerinden hareket edilerek öğrencilerin başarı düzeyleri belirlenmiştir. Buna göre;

% 1-60 arası Engelleme,

%61-79 arası Öğretim,

%80-100 arası Bağımsız olarak kabul edilmiştir.

Form araştırmacı ve sınıf öğretmeni tarafından öğrenciye ayrı bir odada bizzat uygulandı ve gözlemlendi, Form uygulanırken her öğrenci için bir iş günü ayrıldı.

2. Öğretilebilir Çocuklar Okulu Hayat Bilgisi Ünite II Ders Programının Eğitim Programları Boyutlarında Değerlendirilmesi Formu (Ek-2):

Öğretmenlerin Öğretilebilir Çocuklar Okulu Hayat Bilgisi Ünite II Ders Programının; amaç, içerik ve eğitim durumları boyutlarında değerlendirmeye ait görüş ve düşüncelerini belirlemek için kullanılmıştır.

Formda yer alan sorular A.Münire Erden'in (1993) yılında yayınlanan "Eğitimde Program Değerlendirme" kitabı temel alınarak geliştirilmiştir. Ayrıca Rehberlik ve Araştırma Merkezinde görev yapan program geliştirme uzmanları ve diğer çalışanların görüş ve düşüncelerine de başvurulmuştur.

Form iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde formu yanıtlayan öğretmenlerin Ad-Soyad, cinsiyet, yaş ve kıdemlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde ise Hayat Bilgisi Ünite II. Ders Programının eğitim programlarının öğeleri olan amaç, içerik ve eğitim durumları açısından değerlendirmeyi içeren soru maddeleri bulunmaktadır.

Soru maddelerinin seçenekleri "katılıyorum" , "kısmen katılıyorum", "katılmıyorum" şeklinde düzenlenmiştir.

Form araştırma kapsamına giren öğretmenlere verilmiştir. Öğretmenlerin "katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum" seçeneklerin bulunduğu kutucuklara (X) işareti koyarak yanıt vermeleri istenmiştir. Yanıtlama işleminden sonra Form geri alınmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada kullanılan bilgi toplama araçlarından elde edilen bilgilerin kontrol etme işleminden sonra araştırmacının amacına yanıt oluşturacak şekilde dağılımı yapılmış ve çizelgeler haline dönüştürülmüştür.

Dağılımlar çizelgede frekans ve yüzdelik değerler olarak verilmiş. Yorumlarda bu frekans ve yüzdelikler kullanılmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma sorularına paralel olarak bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

1. ÜNİTE II SINIF ÖĞRENCİLERİNİN HAYAT BİLGİSİ DERS PROGRAMI ÜNİTE AMAÇLARINA ULAŞMA DÜZEYLERİ

Bu bölümde önce öğrencilerin kimlik bilgilerine yer verilecek, daha sonra öğrencilerin Hayat Bilgisi Ünite II sınıf amaçlarına ulaşma düzeyleri her bir üniteye ayrı ayrı olarak ve tüm ünitelerdeki genel durumları verilecektir.

1.1 Öğrencilerin Kimlik Bilgileri

Öğrencilerin kimlik bilgileri cinsiyet ve yaş boyutlarında ele alınmıştır.

Cinsiyet: Toplam 9 öğreninin; 6'sı erkek, 3'ü kız öğrencidir.

Yaş :Öğrencilerin yaş dağılımları 13-18 yaşları arasındadır. Öğrencilerin 5'i 16-18 yaşlarında, 4'ü 13-15 yaşlarındadır.

1.2 Öğrencilerin Hayat Bilgisi Ders Programı Ünite Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri

Öğrencilerin Ünite II sınıf amaçlarına ulaşma düzeyleri her bir üniteye ayrı ayrı olarak ele alınmıştır. Daha sonra tüm ünitelere göre genel durumları verilmiştir.

I. Ünite Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri

Öğrencilerin "Özbakım"konulu I. Ünitedeki amaçlara ulaşma düzeyleri Çizelge 2'de verilmiştir.

ÇİZELGE 2
Öğrencilerin I. Ünite Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri

Düzeyleri	Öğrenci N
Bağımsız	5
Öğretim	3
Engelleme	1
Toplam	9

Çizelge 2’de görüldüğü gibi 5 öğrenci bağımsız, 2 öğrenci öğretim düzeyinde I. ünitenin amaçlarına ulaşmışlardır. Yalnızca 1 öğrenci I. ünitenin amaçlarına ulaşamamıştır.

II. Ünite Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri

Öğrencilerin “beslenme” konulu I. Ünitedeki amaçlarına ulaşma düzeyleri Çizelge 3’de verilmiştir.

ÇİZELGE 3
Öğrencilerin II. Ünite Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri

Düzeyleri	Öğrenci N
Bağımsız	5
Öğretim	3
Engelleme	2
Toplam	9

Çizelge 3’de görüldüğü gibi 4 öğrenci bağımsız düzeyde II. Ünitenin amacına ulaşmıştır. Öğrencilerin yarıdan fazlası öğretim ve engellenme düzeyinde bulunmaktadır.

III. Ünitening Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri

Öğrencilerin “temizlik” konulu III. Ünitedeeki amaçlara ulaşma düzeyleri Çizelge 4’de verilmiştir.

ÇİZELGE 4

Öğrencilerin III. Ünite Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri

Düzeyleri	Öğrenci
	N
Bağımsız	2
Öğretim	3
Engelleme	4
Toplam	9

Çizelge 4’de görüldüğü gibi engelleme düzeyinde olan öğrencilerde artış olduğu belirlenmiştir. Bu öğrenciler özellikle III. Ünitede’ki amaçlara ulaşmamıştır. 3 öğrenci öğretim düzeyinde, 2 öğrenci bağımsız düzeydedir.

IV. Ünite Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri

Öğrencilerin “Atatürk ve Bayramlar” konulu IV. Ünite’deki amaçlara ulaşma düzeyleri Çizelge 5’de verilmiştir.

ÇİZELGE 5
Öğrencilerin IV. Ünite Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri

Düzeyleri	Öğrenci
	N
Bağımsız	4
Öğretim	3
Engellenme	2
Toplam	9

Çizelge 5’de görüldüğü gibi 4 öğrenci bağımsız düzeyde, IV. Ünite’nin amaçlarına ulaşmıştır. Öğretim düzeyinde 3, engelleme düzeyinde 2 öğrenci bulunmaktadır.

V. Ünitenin Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri

Öğrencilerin “Evimiz ve Ailemiz” konulu V. Ünite’deki amaçlarına ulaşma düzeyleri Çizelge 6’da verilmiştir.

ÇİZELGE 6
Öğrencilerin V Ünite Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri

Düzeyleri	Öğrenci
	N
Bağımsız	3
Öğretim	4
Engellenme	2
Toplam	9

Çizelge 6’da görüldüğü gibi öğretim ve engellenme düzeyinde olan öğrencilerin sayısı dikkate alındığında V. Ünite’deki amaçlara ulaşılmamıştır. V. Ünite’nin amaçlarına 3 öğrenci bağımsız düzeyde ulaşmıştır.

Tüm Ünitelere Göre Amaçlara Ulaşma Düzeyleri

Öğrencilerin tüm ünitelere göre genel durumları Çizelge 7’de verilmiştir.

ÇİZELGE 7

Öğrencilerin Tüm Ünitelere Göre Amaçlarına Ulaşma Düzeyleri

Düzeyler	Ünitelere Göre Öğrenci Sayısı				
	I. Ünite	II. Ünite	III. Ünite	IV. Ünite	V. Ünite
Bağımsız	5	4	3	4	3
Öğretim	3	3	2	3	4
Engellenme	1	2	4	2	2

Çizelge 7’de görüldüğü gibi ünitelere göre öğrencilerin başarı düzeyleri kıyaslandığında I. Ünite’nin amaçlarına öğrencilerin bağımsız düzeyde ulaştıkları görülmektedir. II, III, IV ve V. ünitelerdeki amaçlara ulaşmada başarı düzeylerinin çeşitlilik gösterdiği görülmüştür. Özellikle 3 Ünite’de, öğrencilerin çoğunun amaçlara ulaşmada Engelleme düzeyinde olduğu belirlenmiştir.

Özbakım konulu I.Ünite’deki “Tırnağını kendi kendine kesebilme” amaca ulaşmada öğrencilerin daha başarılı oldukları görülmüştür. Beslenme konulu II.Ünite’deki “Sütü kendi kendine hazırlayabilme” amaca ve diğer ünitelerdeki amaçlara ulaşmada başarı düzeyinin düştüğü görülmektedir.

Buna göre öğrencilerin basit ve daha az aşamalı davranışları kazanmada başarılı, karmaşık ve daha çok aşamalı davranışları kazanmada zorluk ve güçlükleri olduklarını söyleyebiliriz.

2. ÖĞRETMENLERİN HAYAT BİLGİSİ DERS PROGRAMINI EĞİTİM PROGRAMI ÖĞELERİ BOYUTLARINDA DEĞERLENDİRMELERİ

Bu bölümde önce değerlendirmede bulunan grubu daha iyi tanıyabilmek için kimlik bilgilerine yer verilmiştir. Daha sonra öğretmenlerin Hayat Bilgisi Der Programına ait değerlendirmeleri amaç, içerik ve eğitim durumları boyutlarında ele alınmıştır.

2.1. Kimlik Bilgileri

Öğretmenlerin kimlik bilgileri cinsiyet, yaş ve kıdem boyutlarında ele alınmıştır.

Cinsiyet : Araştırma kapsamına alınan 16 öğretmenin 9'u kadın, 7'si erkektir.

Yaş: Öğretmenlerin yaşlarına göre dağılımı Çizelge 8'de verilmiştir.

ÇİZELGE 8
Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş Aralığı	Ö ğ r e t m e n	
	N	%
25-30	2	12,50
31-36	1	6,25
37-42	6	37,50
43-48	4	25,00
49-54	3	18,75
Toplam	16	100.00

Çizelge 8'de görüldüğü gibi öğretmenlerin yaşları 37-48 arasında yoğunlaşmaktadır.

Kıdem: Öğretmenlerin kıdemlerine göre dağılımı çizelge 3'de verilmişti

ÇİZELGE 9
Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Dağılımı

Yaş Aralığı	Öğretmen	
	N	%
5 ve daha az	2	12,50
6-12	-	-
13-19	6	37,50
20-26	6	37,50
27 ve daha fazla	2	12,50
Toplam	16	100.00

Çizelge 9'da görüldüğü gibi 2 öğretmen dışında tüm öğretmenler 13 ve daha fazla yıl kıdemli'dir.

2.2 Öğretmenlerin Hayat Bilgisi Der Programını Amaçlar Boyutunda Değerlendirilmeleri

Öğretmenlerin Hayat Bilgisi Ders Programının amaçları boyutunda değerlendirmeleri Çizelge 10'da verilmiştir.

Çizelge 10

**Öğretmenlerin Hayat Bilgisi Ders Programını
“Amaçlar” Boyutunda Değerlendirmeleri**

Sorular	Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılmıyorum	
	N	%	N	%	N	%
	1. Programdaki amaçlar toplumun inançları ve değerleri ile tutarlıdır.	8	50,05	3	1,25	3
2. Programdaki amaçlara ulaşılması durumunda belli öğrenim seviyesindeki öğrencilerin etkili yaşam süreçlerine ilişkin ihtiyaçları karşılamaktır.	3	18,75	11	68,75	2	12,50
3. Programdaki amaçlar toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak niteliktedir.	3	18,75	5	31,25	8	50,00
4. Programdaki amaçlar öğrencilerin hazır bulunmuşluk (Performans düzeyi) düzeylerine uygundur	2	12,50	3	18,75	11	68,75
5. Programdaki amaçlar bireylerin mevcut olan davranışları ile istendik davranışları arasındaki farkı karşılayacak niteliktedir.	6	37,50	7	43,75	3	18,75
6. Programdaki amaçlara ulaşılması durumunda bireyin topluma uyumunu sağlar	2	12,50	7	3,75	7	43,75
7. Programdaki amaçların ifadeleri yeterince açık ve net bir şekildedir.	3	18,75	5	31,25	8	50,00
8. Prdgramdaki amaçlar gerçekleştirilecek durumdadır.	8	50,00	6	37,50	12,50	
9. Programdaki amaçlara ulaşılması durumunda bireyin etkili bir şekilde yaşamasını sağlar.	3	18,75	5	31,25	8	50,00
10. Programdaki amaçlar öğrencinin çevresinde gördüklerini anlatma becerisi kazandırır.	4	25,00	6	37,50	6	37,50
11. Programdaki genel ve özel amaçlar kendi içinde tutarlıdır.	7	43,75	5	31,25	4	25,00

Çizelge 10’da görüldüğü gibi öğretmenlerin Hayat Bilgisi Ders Programının amaçlarına ait değerlendirmeleri “kısmen katılıyorum” ile “katılmıyorum” seçeneklerinde yoğunlaşmaktadır.

Öğretmenlerin “katılıyorum” oranlarının en yüksek olduğu maddeler “programın amaçları toplumun inanç ve değerleri ile tutarlıdır.” ve “Programdaki amaçlar gerçekleştirilecek niteliktedir” maddeleridir. Bunlarla bile oran %50’de kalmaktadır. Buna karşın yalnızca 2 ya da 3 öğretmenin “katılıyorum” yanıtını verdiği madde sayısı altıdır.

2.3. Öğretmenlerin Hayat Bilgisi Ders Programını İçerik Boyutunda Değerlendirmeleri

Öğretmenlerin Hayat Bilgisi Der Programının içeriği boyutunda değerlendirmeleri çizelge 11’de verilmiştir.

ÇİZELGE 11
Öğretmenlerin Hayat Bilgisi Ders Programını
İçerik Boyutunda Değerlendirmeleri

Sorular	Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılmıyorum	
	N	%	N	%	N	%
	1. Programın içeriği amaçlarla tutarlıdır.	3	18,75	5	31,25	18
2- Programın içeriğinde yer alan bilgiler dayanıklı ve günümüzde geçerlidir.	4	25,00	5	31,25	7	43,75
3- Programın içeriği öğrenciler için uygundur.	4	25,00	4	25,00	8	50,00
4- Programın içeriğinde yer alan bilgilerin sunuluş sırası öğrenme ilkelerine uygundur.	2	12,50	8	50,00	6	37,50

Çizelge 11’de görüldüğü gibi öğretmenlerin Programın içeriğine ait değerlendirmeleri” Katılmıyorum” seçeneğinde yoğunlaşmaktadır. Öğretmenler yaptıkları değerlendirmelerde özellikle “Programın içeriği öğrenciler için uygundur” görüşüne katılmadıklarını belirtmişlerdir. Yine “Programın içeriği ile amaçların tutarlılığı” konusunda olumsuz değerlendirmelerde bulunmuşlardır.

2.4.Öğretmenlerin Hayat Bilgisi Ders Programını Eğitim Durumları Boyutunda Değerlendirmeleri

Öğretmenlerin Hayat Bilgisi Ders Programının eğitim durumları boyutunda değerlendirmeleri çizelge 6'da verilmiştir.

ÇİZELGE 12
Öğretmenlerin Hayat Bilgisi Ders Programını
Eğitim Durumları Boyutunda Değerlendirmeleri

Sorular	Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılmıyorum	
	N	%	N	%	N	%
	1- Programda önerilen metod ve teknikler Hayat Bilgisi dersinde kullanmaya uygundur.	9	56,25	5	31,25	2
2- Programda öngörülen davranışların öğretilmesinde güçlüklerle karşılaşmamaktadır.	8	50,00	5	31,25	3	18,75
3- Programda önerilen kaynaklar Hayat Bilgisi dersinin öğretimi için yeterlidir.	8	50,00	5	31,25	3	18,75
4- Programda önerilen araç ve gereçler Hayat Bilgisi dersinde kullanmaya uygundur.	2	12,50	6	37,50	8	50,00

Çizelge 12'de görüldüğü gibi öğretmenlerin Programın eğitim durumlarına ait değerlendirmeleri "katılıyorum" seeneğinde yoğunlaşmaktadır.

Öğretmenlerin "Programda önerilen metod ve teknikler Hayat Bilgisi Dersinde kullanmaya uygundur" görüşme yüksek oranda katıldığı görülmektedir. Yalnızca "Programda önerilen kaynaklar Hayat Bilgisi Dersinde kullanmaya uygundur" görüşüne öğretmenlerin yarısı katılmamaktadır.

BÖLÜM IV

ÖZET, YARGI ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın kısa bir özeti ve yargıya yer verilecektir. Daha sonra önerilere geçilecektir

Özet

Araştırmanın genel amacı, Denizli il merkezinde bulunan Öğretilebilir Çocuklar Okulu Ünite II sınıfında uygulanan Hayat Bilgisi Ders Programının değerlendirilmesidir.

Bu amaçla:

1. Ünite II sınıf öğrencilerinin Hayat Bilgisi Ders Programı Ünite amaçlarına ulaşma durumları nedir?

2. Öğretmenlerin Hayat Bilgisi Ders Programını amaç, içerik ve eğitim durumları boyutlarında değerlendirme sonuçları nedir?
sorularına yanıt aranmıştır.

Birinci sorunun yanıtına araştırmanın yapıldığı tarihte Ünite II sınıfına devam eden toplam 9 öğrencinin Hayat Bilgisi Ders Programı Ünite amaçlarına ilişkin düzeylerine gözlenerek ulaşılmıştır. Bu amaçla “Öğrenci Gözlem Formu” kullanılmıştır. Formda öğrencilerin her bir ünitenin amaçlarına ulaşma düzeyleri; Bağımsız, Öğretim ve Engellenme düzeyinde ele alınmıştır.

İkinci sorunun yanıtına Öğretilebilir Çocuklar Okulunda görev yapan öğretmenlerin Hayat Bilgisi Ders Programına ilişkin görüşleri alınarak ulaşılmıştır. Bu amaçla “Öğretilebilir Çocuklar Okulu Hayat Bilgisi Ünite II Ders Programının Eğitim Programları Boyutlarında Değerlendirilmesi Formu” kullanılmıştır.. Formda öğretmenlerin değerlendirmeleri; amaç, içerik ve eğitim durumları boyutlarında olmuştur.

Araştırmanın başlıca bulguları şunlardır.

Araştırma sonucunda öğrencilerin Hayat Bilgisi Ders Programında yer alan ünitelerin amaçlarına ulaşma düzeylerinin çeşitlilik gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre. Ünitenin (Özbakım) amaçlarına 9 öğrenciden 5’i Bağımsız düzeyde ulaşırken III ve IV Ünitenin amaçlarına bağımsız düzeyde ulaşan öğrenci sayıları 3 olmaktadır.

Bununla birlikte ünite amaçlarına Bağımsız düzeyde ulaşan öğrencilerle, öğretim düzeyinde ulaşan öğrenciler birlikte gruplandığında genellikle öğrencilerin ünite amaçlarına ulaşmada başarılı olduklarını söyleyebiliriz.

Öğretmenlerin Hayat Bilgisi amaçlarına ve içeriğine ilişkin görüşleri “kısmen katılıyorum”, “katılmıyorum” seçeneklerinde yoğunlaşmaktadır. Buna karşın eğitim durumlarına ilişkin görüşlerinde daha uyumlu bir tablo ortaya çıkmaktadır. Buna göre öğretmenlerin yarıdan fazlasının “katılıyorum” görüşünde olduğu belirlenmiştir.

Yargı

Öğrencilerin çoğu Hayat Bilgisi Ünite II sınıf Ders Programı ünite amaçlarına ulaşmada başarılıdır. Başarı düzeyleri daha da artırılabilir.

Öğretmenler Hayat Bilgisi Ders Programını amaç ve içerik boyutlarında yetersiz, eğitim durumları boyutlarında ise yeterli bulunmaktadır.

Öneriler

Araştırma bulgularına göre öneriler iki alt başlık altında toplanabilir. Önerilerin ilki uygulamaya yönelik, ikincisi ileri araştırmalara yönelik olacaktır.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Hayat Bilgisi Ders Programının amaçları ve içeriği incelenerek program ilkeleri boyutunda yeniden düzenlenebilir.
2. Hayat Bilgisi Ders Programı Çocukların özelliklerine göre “Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı” şeklinde hazırlanabilir.

İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Araştırmada, bilgi toplamada kullanılan formlar üzerinde çalışılarak standart değerlendirme aracı haline getirilebilir.
2. Öğretilen Çocuklar Okulunun, tüm sınıflarının Hayat Bilgisi Ders Programının değerlendirmesi yapılabilir.
3. Öğretilen Çocuklar Okulu, tüm ders programların da değerlendirilmesi yapılabilir.
4. Öğrencilerin Hayat Bilgisi Ders Programı ünite amaçlarına ulaşma düzeyleri “doğal ortamlar” da gözlenerek belirlenebilir.

EK 1 ÖĞRENCİ GÖZLEM FORMU

Form: Öğretilebilir Çocuklar Okulu Ünite II Hayat Bilgisi Ders Programı ünite amaçlarına ulaşma düzeylerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Form iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, gözlenen ile gözlemciye ait bilgiler yer almaktadır. İkinci bölüm; iki alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlıkta her bir ünitenin adı, öngörülen amaç ile amacın gözleendiği ortam, araç-gereç ve amaçla ilgili açıklamalar bulunduğu sunuş kısmı yer almaktadır. İkinci alt başlıkta alt amaçlar (davranışlar) ile gözlemci yorumları kısmı ve değerlendirme bölümü yer almaktadır.

Öğrenci gözlenmiş ve gözlem sonuçları forma kayıt edilmiştir. Öğrenci davranışlarına uygun olarak seçenek (x) işareti ile işaretlenmiştir.

Gözlem sonuçları ikili bir değerlendirmeye “evet”, “hayır” tabi tutulmuştur. Bu ikili değerlendirmeye Evet (1), Hayır (0) sayısal puanlar verilmiştir.

Her ünite sonunda öğrencinin toplam puanı, alabileceği maksimum puan ve bu puana göre hesaplanan başarı yüzdesi bulunmaktadır.

Başarı yüzdesinin hesaplanması

$$\text{Başarı Yüzdesi } \% = \frac{\text{Maksimum Puan}}{\text{Toplam Puan}} \times 100$$

formülüyle hesaplanmıştır.

Elde edilen başarı yüzdelere hareket edilerek öğrencinin başarı düzeyleri belirlenmiştir. Buna göre

% 1-60 arası Engellenme

% 61-79 arası Öğretim

% 80-100 arası Bağımsız olarak kabul edilmiştir.

Form araştırmacı ve sınıf öğretmeni tarafından öğrenciye bizzat uygulandı ve gözleendi.

EK-1 Devam

I.BÖLÜM

Gözlenenin Adı Soyadı Yaş: Cinsiyet K () E ()

Gözlemcinin Adı Soyadı

1.

2. Tarih Süre

II. BÖLÜM

Ünitenin Adı : ÖZBAKIM

Amaç : Tırnaklarını kendi kendine kesebilme

Ortam : Sınıf

Araç-Gereç : Tırnak makası, bez örtü

Sunuş :

Alt Amaçlar

Sıra no	Davranışlar	Evet	Hayır	Gözlemci yorumları
1.	Uygun pozisyonda yerleşir	(1)	(0)	
2.	Önce uygun örtüyü yayar	()	()	
3.	Tırnak makasını alır	()	()	
4.	Tırnak makasını uygun şekle getirir	()	()	
5.	Baş parmandan başlayarak sıra ile tırnaklarını keser	()	()	
6.	Aynı işlemi diğer eline uygular	()	()	
7.	Örtüyü toplar	()	()	

Top. Puan :

Maks. Puan :

Baş. Yüzdesi:

Baş. Düzeyi :

Ünitenin Adı BESLENME

Amaç :Sütü kendi kendine hazırlayabilme

Ortam :Mutfak

Araç-Gereç :Süt, kap, ocak, çakmak veya kibrit, Bardak, temizlik bezi, deterjan, su

Sunuş :

Alt Amaçlar

Sıra no	Davranışlar	Evet	Hayır	Gözlemci yorumları
1.	Temiz ve uygun bir kap alır.	(1)	(0)	
2.	Sütü kaba alır	()	()	
3.	Ocağı işlem basamaklarına göre yakar.	()	()	
4.	Kabı ocağa koyar	()	()	
5.	Sütü ısıtır.			
6.	İşlem basamaklarına göre servis yapar.	()	()	
7.	İşlem basamaklarına göre araç ve gereci temizler	()	()	
8.	Kabı yerine koyar.	()	()	

Top. Puan :

Maks. Puan :

Baş. Yüzdesi:

Baş. Düzeyi :

Ünitenin Adı TEMİZLİK

Amaç : Bulaşığı kendi kendine yıkayabilme

Ortam : Mutfak

Araç-Gereç : Deterjan, önlük, çöp sepeti, su, sepet, ocak, sabun, bulaşık kabı

Sunuş :

Alt Amaçlar

Sıra no	Davranışlar	Evet	Hayır	Gözlemci yorumları
1.	Önlüğü işlem basamaklarına göre giyer	(1)	(0)	
2.	İşlem basamaklarına göre suyu ısıtır.	()	()	
3.	Bulaşık kabını alır.	()	()	
4.	uygun miktarda suyu kaba boşaltır.	()	()	
5.	Uygun miktarda deterjanı kaba atar.	()	()	
6.	Bulaşık bezini alır.	()	()	
7.	Bulaşıkların çöplerini temizler	()	()	
8.	Temizden kirliye doğru yıkar.	()	()	
9.	Deterjanlı kirli suyu döker	()	()	
10.	Bulaşık kabını durular.	()	()	
11.	Bulaşıkları yıkama sırasına göre durular.	()	()	
12.	Durulanan bulaşıkları sepete kapatır.	()	()	
13.	Bulaşık kabını temizler	()	()	
14.	Bulaşık yıkanan alanı temizler	()	()	
15.	Önlüğünü işlem basamaklarına göre çıkarır, asar.	()	()	
16.	Ellerini işlem basamağına göre yıkar, kurular.	()	()	

Top. Puan :

Maks. Puan :

Baş. Yüzdesi :

Baş. Düzeyi :

Ünitenin Adı ATATÜRK ve BAYRAMLAR

Amaç : Türk Milletinin belli başlı özelliklerini söyleyebilme

Ortam : Sınıf

Araç-Gereç : Bayrak, Atatürk Portresi, süsleme eşyaları(Balon, Yıldız vb.), Asker resmi

Sunuş :

Alt Amaçlar

Sıra no	Davranışlar	Evet	Hayır	Gözlemci yorumları
1.	Bayrak gösterildiği zaman adını söyler	(1)	(0)	
2.	Türk bayramında kırmızı ve beyaz renk olduğunu söyler.	()	()	
3.	Bayrakta ay-yıldız olduğunu söyler.	()	()	
4.	Atatürk'ün adı söylendiğinde resmini gösterir.	()	()	
5.	Resmi gösterildiğinde adını söyler .	()	()	
6.	Yurdu, atatürk düşmanlardan kurtardı. Atatürk bizi kurtardı, düşmanları kovdu.) Cümlesini söyler	()	()	
7.	Atatürk'ün annesinin ve babasının adını söyler.	()	()	
8.	Atatürk'ün doğduğu ve öldüğü yeri söyler..	()	()	
9.	Bayram günlerinde bayram olduğunu söyler.	()	()	
10.	Bayramda neler yapıldığını söyler.	()	()	
11.	Bayramda sınıfın süsleneceğini, yeni ve temiz elbise giyineceğini söyler..	()	()	
12.	Durulanan bulaşıkları sepete kapatır.	()	()	
13.	Asker resmi gösterilince asker olduğunu söyler	()	()	
14.	Asker sözcüğü söylenince asker resmini gösterir.	()	()	
15.	Askerin vatani koruduğunu söyler.	()	()	

Top. Puan :

Maks. Puan :

Baş. Yüzdesi :

Baş. Düzeyi :

Ünitenin Adı: EVİMİZ ve AİLEMİZ

- Amaç** : Evimiz ve ailemizle ilgili belli başlı özellikleri söyleyebilme
Ortam : Sınıf
Araç-Gereç : Ev ve av araçları maketi, aile ile ilgili olay kartları Aile ve yakınlarının resimleri
Sunuş :

Alt Amaçlar

Sıra no	Davranışlar	Evet	Hayır	Gözlemci yorumları
Evimiz ve ailemizle ilgili belli başlı özellikler				
1.	Oturduğu evin dış görünüşünü anlatır.	(1)	(0)	
2.	Yaşadığı evin adresini söyler.	()	()	
3.	Evin bölümlerini hangi amaçla kullandığını söyler	()	()	
4.	Evin bölümlerinde hangi eşyaların bulunduğunu söyler.	()	()	
5.	Ailenin bu evde yaşadığını söyler .	()	()	
6.	Aile fertlerinin adını söyler.	()	()	
7.	Aile fertlerinin kadın ve erkek olduklarını söyler.	()	()	
8.	Ailedeki iş bölümünü anlatır.	()	()	
9.	Yakın akrabalarının, aileye olan yakınlık derecelerini söyler.	()	()	

Top. Puan :

Maks. Puan :

Baş. Yüzdesi :

Baş. Düzeyi :

EK 2

ÖĞRETİLEBİLİR ÇOCUKLAR OKULU
HAYAT BİLGİSİ ÜNİTE II DERS PROGRAMININ
EĞİTİM PROGRAMLARI BOYUTLARINDA DEĞERLENDİRİLMESİ
FORMU
(Öğretmenler İçin)

Değerli Meslektaşım;

Bu form; öğretilbilir çocuklar okulu Ünite II Hayat Bilgisi Ders Programının değerlendirilmesi konulu araştırma için gerekli olan bilgileri elde etmek amacıyla hazırlanmıştır.

Form iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ; kişisel konulara ait bilgiler, ikinci bölümde ise programın öğeleri olan amaç, içerik ve eğitim durumlarının değerlendirilmesine ait sorular bulunmaktadır.

Formda yer alan soruların karşısındaki seçenekler; “katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum” şeklinde düzenlenmiştir. Yanıtınızı her bir seçeneğin karşısında yer alan uygun kutucuğun içerisine (X) işareti koyarak belirtiniz.

Araştırmada elde edilecek bilgilerin anlamlı olması sizin düşünce ve görüşlerinizi içten, doğru ve objektif olarak bu forma yansıtmanıza bağlıdır.

Formun sorularına vereceğiniz yanıtlar toplu olarak değerlendirilecek ve araştırma kapsamı dışında herhangi bir amaçla kullanılmayacaktır. vereceğiniz bilgiler kesinlikle gizli tutulacaktır.

Bilgi toplama aracı olan bu formu yanıtlayarak araştırma için gösterdiğiniz ilgi yardımlarınızdan dolayı teşekkür ederim.

I. BÖLÜM

KİMLİK BİLGİLERİ

Adınız ve Soyadınız :.....

Cinsiyetiniz : K () E ()

Yaşınız :.....

Kıdeminiz :.....

I-II. BÖLÜM

HAYAT BİLGİSİ DERS PROGRAMININ AMAÇLARINA İLİŞKİN SORULAR

	katılıyorum	kısmen katılıyorum	katılmıyorum
1. Programdaki amaçlar toplumun inançları ve değerleri ile tutarlıdır.	()	()	()
2. Programdaki amaçlar toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak niteliktedir.	()	()	()
3. Programdaki amaçlar belli öğrenim seviyesindeki öğrencilerin dengeli yaşama süresine ilişkin ihtiyaçlarını karşılamaktadır.	()	()	()
4. Programdaki amaçlar öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine uygundur.	()	()	()
5. Programdaki amaçlar öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını (mevcut davranış ile istendik davranışları arasındaki farkı) karşılayacak niteliktedir.	()	()	()
6. Programdaki amaçlar öğrencilerin topluma uyumunu kolaylaştıracak niteliktedir.	()	()	()
7. Programdaki amaçların ifadeleri yeterince açık ve net bir şekildedir.	()	()	()
8. Programdaki amaçlar gerçekleştirilecek niteliktedir	()	()	()
9. Programdaki amaçlar konu alanının özelliklerine uygundur.	()	()	()
10. Programdaki amaçlar öğrencinin çevresinde gördüklerini anlatma becerisi kazandırır.	()	()	()
11. Programdaki genel ve özel amaçlar kendi içlerinde birbirleriyle tutarlıdır.	()	()	()

HAYAT BİLGİSİ DERS PROGRAMININ İÇERİĞİNE İLİŞKİN SORULAR

katılıyorum kısmen katılmıyorum
katılıyorum

- | | | | |
|---|-----|-----|-----|
| 1. Programı içeriği amaçlarla tutarlıdır. | () | () | () |
| 2. Programın içeriğinde yer alan bilgiler dayanıklı ve günümüzde geçerlidir. | () | () | () |
| 3. Programın içeriği öğrencilerin ilgilerine ve ihtiyaçlarına uygundur. | () | () | () |
| 4. Programın içeriğinde yer alan bilgilerin sunuluş sırası öğrenme ilkelerine uygundur. | () | () | () |

EĞİTİM DURUMLARINA İLİŞKİN SORULAR

katılıyorum kısmen katılmıyorum
katılıyorum

- | | | | |
|--|-----|-----|-----|
| 1. Programda öngörülen davranışların öğretilmesinde güçlüklerle karşılaşmamaktadır. | () | () | () |
| 2. Programda önerilen metod ve teknikler Hayat Bilgisi dersinde kullanılmaya uygundur. | () | () | () |
| 3. Programda önerilen kaynaklar Hayat Bilgisi Dersinin öğretimi için yeterlidir. | () | () | () |
| 4. Programda önerilen araç ve gereçler Hayat Bilgisi dersinde kullanmaya uygundur. | () | () | () |

KAYNAKÇA

- Akçamete, Gönül. **Özel Eğitimde Program Geliştirme**. Özel Eğitim Dergisi. A.Ü. Yayınları, 1991 Cilt 1. Sayı 1.
- Alkan, Cevat. **Eğitim Ortamlarının Düzenlenmesi**. Ankara Üniversitesi Yayınları No: 168, Ankara : 1992.
- ___ **Özel Öğretim İlke ve Yöntemleri** "Özel Öğretim Teknolojileri" Ankara Ün.Eğitim Bil. Fakültesi Yay. No: 167, Ankara : 1991
- Alkan, Ç. **Sağlık Alanında Kurum İçi Ekip Çalışması** Sosyal Hizmetler Yüksek Okul Dergisi. Cilt 7 Sayı 1-2-3 Ankara :1989
- Aytuna, A. Hasip **Etkin Metoda Göre Hayat Bilgisi**. İnkilap Kitapevi, İstanbul Matbaası. No : 155. İstanbul : 1952
- Başaran, İ. Ethem. **Eğitime Giriş** Bimaş Matbaası : Ankara : 1978 Binbaşoğlu, Cavit. **Özel Öğretim Metodları**. Binbaşoğlu Yayınevi İkinci Baskı. Ankara : 1974.
- Bulut, Işıl. **Özel Eğitimde Ekip Çalışması ve Sosyal Hizmetler**. Saray' dan Çağrı Dergisi. Cilt 2, Sayı 2 Ankara : 1993
- Çilenti, Kamuran. **Fen Eğitimi Teknolojisi**. Kadıoğlu Matbaası. Ankara : 1985.
- ___ **Fen Bilgisi Öğretimi**. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları No : 194. Eskişehir : 1987.
- Doğan, Hıfzı. **Analiz ve Program Hazırlama** Ank. Ün. Eğt. Bil. Fakültesi Yay. No : 120. Ankara : 1982
- Erden, Münire. A. **Eğitimde Program Değerlendirme**. Personel Eğitim Merkezi Yayınları. No : 6. Birinci Baskı. Ankara : 1993.
- Eripek, Süleyman. **Engelli (Ayrıcalı) Çocukların Eğitimi**. A.Ü.Eğt.Fak.Dergisi. Eskişehir : 1989.
- ___ "Zihinsel Engellilerin Sosyal ve Psikolojik Özellikleri" Yayımlanmamış Yüksek Lisans Ders Notları A.Ü. Eğitim Fak. Eskişehir.1992
- ___ **Zihinsel Engelli Çocuklar**. A.Ü.. Eğt.Fak. Yayınları. No : 31. Eskişehir : 1993.
- Enç, Mithat. Çağlar, Doğan. Özsoy, Yahya. **Özel Eğitime Giriş**. Ank. Ün. Basımevi. Ankara : 1987

Gürsel, Oğuz. “Zihinsel Engelli Çocukların Doğal Sayıları Gerçek Nesnelere Kullanarak Eşleme, Resimleri İşaret Ederek Gösterme, Rakamlar Gösterildiğinde Söyleme Becerilerinin Gerçekleştirilmesinde Bireyselleştirilmiş Öğretim Materyalinin Basamaklandırılmış Yöntemle Sunulmasının Etkililiği” Yayınlanmamış Doktora Tezi. A.Ü. Eskişehir : 1993.

Karasar, Niyazi. **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Sanem Matbaası. Dördüncü Basım.
Ankara : 1991

___ **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**. Sanem Matbaası Beşinci Basım. Ankara. 1991.

Kısakürek, A. Mehmet. **İlkokul Programları ve Öğretim Yöntemleri** “Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi”A.Ü. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
Eskişehir : 1987.

___ Milli Eğitim Bakanlığı “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu”. Ankara : 1983.

___ **İlkokul Programı**. Milli Eğitim Basımevi İstanbul : 1988.

___ **Öğretilebilir Çocuklar Okulu Programı** Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı,
Milli Eğitim Basımevi. Ankara: 1990

___ “Zihinsel Engelli Çocukların Eğitimi ve Uygulamaları Yönetmeliği” Ankara: 1992

___ **İlköğretim Matematik Dersi Programı**. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul : 1991. (a).

___ **Özel Eğitim Kurumlarını Tanıtıcı El Kitabı** Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi
Başkanlığı. Milli Eğitim Basımevi, Ankara : 1991. (b)

___ **Özel Eğitimle İlgili Mevzuat**. Milli Eğitim Basımevi. Ankara.:1991. (c)

___ **Özel Eğitim Rehberi**. Özel Eğitim ve Rehberlik Danışma Hizmetleri Genel
Müdürlüğü. Ankara: 1993.

Özyürek, Mehmet. **Zihinsel Engellilerin Eğitiminde Tıbbi ve Eğitsel Yaklaşımlar** Özel
Eğitim Dergisi Ank.Ün.Yayınları. Cilt.1 Sayı: 1 Ankara : 1991

Özsoy, Yahya. **Özel Eğitimde İlke ve Uygulamalar** Özel Eğitim Dergisi Cilt 1, ayı 1 Ank.
Eğt.Bil.Fak. Ankara : 1991

Özsoy, Yahya. Özyürek, Mehmet. Eripek, Süleyman. **Özel Eğitime Giriş**. Karatepe Yayınları.
No : 7. Üçüncü Baskı. Ankara : 1992.

Ulçay ,Sema. **Okul Öncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kurumlarında Yıllık Program**. Milli
Eğitim Basımevi. İstanbul : 1993

Üstünoğlu, Ülkü. **Okul Öncesi Öğretmenlerinin Uzaktan Öğretim Yöntemi ile
Yetiştirilmesine Yönelik Program Modeli**. A.Ü. Açık Öğr. Fak. Yay. No : 107,
Eskişehir.: 1987

Varış, Fatma. **Eğitimde Program Geliştirme** (Teori ve Teknikler).Ankara Ün. Basımevi.
Üçüncü Baskı. Ankara : 1978 **Eğitim Bilimine Giriş**. Ank.Ün. Eğt. Bil. Fak. Yayınları.
No : 146. Ankara : 1984.